

İNAN

TRABZON HALKEVİ KÜLTÜR DERGİSİ

İKİ AYDA BİR ÇIKAR

İçindekiler

- Dil Bayramımız Kutlu olsun . . . Yusuf Mazhar Aren
Demokrasi ve Siyasi Partiler . . . . . Dranaz
Ofllu Kadınlar . . . . . Abdullah Günel
Ölmez Anneme (şir) . . . . . Bir Trabzonlu
Verem . . . . . Doktor Turgut Targay
Depremler . . . . . Kâmil Günel
Bir Engin Hatırası (şir) . Mustafa Kemal Sayıl
Bayburtlu Celâli . . . . . Mehmet Atay
Trabzon Adı üzerine bir araştırma . . Hakkı Tuncay
Toz Gübreleri nasıl kullanmalı . . . Kâzım Bulutay
Rûya (Tercüme) . . . . . Cemal Enisoğlu
Halkevi Haberleri . . . . .

20

25
KURUŐ

Eylül

1 9 4 5

Yıl : 3

İNAN

Yeni Seri

Sayı : 20

TRABZON HALKEVİ KÜLTÜR DERGİSİ

22 Eylül 1945 25

DİL BAYRAMIMIZ KUTLU OLSUN

Yazan : Yüsun Mazhar Âren

Halkevimizde Dil bayramı, bu kutsal bayram, büyük bir samimiyet ve hayranlıkla kutlandı... Şeker bayramı, Kurban bayramı gibi dini, zafer bayramı, Cümhuriyet bayramı gibi milli bayramların yanında (Dil bayramı) ne oluyor? Sualini soranlara cevap verebilmek için söylenilecek önsöz vardır.

Dünyada —Yüzlerce yüz yıl evvel— insanlar bir dil söylerler ve kardeş kardeş geçinirlermiş.. Kalde nin mağrur hükümdarı Nemrut kendisini daha kuvvetli sandığından

Tanrıyı yakalayıp hapsedmek ve onun yerine geçmek için göklere yükselmeğe kalkışmış ve Babil kulesini inşa ettirmeğe girişmiş. Yerden çok yükselen bu kule bulutlara ulaşınca Tanrı gazabe gelmiş ve burada çalışan yüzbinlerce insanın söyledikleri dili değiştirdiğinden herkes birbirinin meramını anlamaz olmuş ve büyük karışıklıklar çıkmış, anlaşmazlık yüzünden ihtilâflar meydana almış, münazaalar zuhur etmiş ve neticede bu insanlar dağıldıklarından Babil kulesi yarım kalmış ve dağı-

lan insanlar dünyanın muhtelif yerlerine çekilerek birbirinin dilini anlamıyan ve aralarında anlaşmazlık yüzünden dostluk yerine düşmanlık yerleşen ve o zamandanberi birbirleriyle döğüşmekten, çekişmekten baş alamıyan milletler üremiş, devletler türemiş .

Gelenekte söylenilen bu efsane den alınacak ibret, birbirini anlamıyan insanların birleşmemesi, sevişmemesi ve dünya milletlerinin birbirile anlaşamamalarından yer yüzünde muharebeler yapılmasıdır.

Ahalisi bir dil konuşan devletlerin arasında da muharebeler çıktığı malûm ise de böyle muharebelerin kardeş döğüşü mahiyetinde kalıp kinler, düşmanlıklar yaratmadıkları da bir hakikattir. Ya bir devletin içindeki halk ayrı dil konuşurlarsa ne olur? O devletin bünyesinde bir birine ısınmamış, kaynamamış uzuvlar zaiflik sebebi olur ve birbirine ısınmamak ve kaynamamak yüzünden de rahatlık ve bahtiyarlık mevcut olamaz .

Halbuki —medenî, dinî yahut siyasi — sebebi ne olursa olsun Türkçemize — İslâm dinine sülkünden ve Fars memleketlerine istilâsından itibaren milletimizin idaresini üstlerine alan hükümdarlar ve rehberliğini yapan âlimler ve edipler tarafından — Arap ve Acem dilinden aşılardan vurulmuş ve bu hal Osmanlı Padişahları zamanında son hadde vardığından Millet'in özlüğünü teşkil eden halk kitlesinin söylediği ve anladığı dil den başka bir (lisan) zuhur etmiştir.

Bu lisan İmparatorluğun son asırlarında, Akademi halini almış olan Enderunda himaye görmüş, işlenmiş, süslenmiş ve kendine mahsus bir usul ve kaide itibariyle nizamlanmış

ve kuvvetli bir merkez olan saraydan hükümet teşkilatının işleme rinde özlük teşkil etmiştir .

Milletin anadilinin uğradığı istihale, Türkçenin padişahların anadili olmamasından da münbaistir. Çünkü saraya bir Türk kızı giremez, Bir Türk kadını padişah anası olamazdı. Türkçe hükümdarın anadili değildi. Onun tarafından himaye görmüyor, uğradığı tecavüzlerden muhafaza edilmiyordu. Çünkü sevilmemişti, benimsenmemiştir . .

Gitgide Osmanlıca denilen zümre dilinin tazyiki altında Türkçenin öz vatanında ecnebi durumunda kalacak bir milletin gittikçe unutulmuş dili haline gelecek ve nihayet Osmanlıca konuşan Etnografi ve Antropolojide Bulgarlar, Macarlar, Finler, Basklar gibi aslı Turanlı olan milletler arasında sayılacak bir yeni millet zuhur edecekti, Türklüğümüz silinecekti .

Dinini kaybeden bir millet bir din ve istiklâlinden mahrum olan bir millet tekrar istiklâl bulabilirse de dilini kaybeden bir millet milliyetini ve benliğini bir daha elde etmemek üzere kaybeder .

Büyük Atatürk'ün içten Türklüğü, Türklük aşkı, Türkün büyük karakterinin değişmek kaygısı, ana dilimizin ihyası ve bir (Restorasyon) icrası zaruretini hissettirmişti. Bu gerekliliğin vücuda getirdiği Dil Kurultayının açılış gününde her sene kutlanan bir (bayram) ismi verilmiştir. Ve (Dil Bayramı) denilmiştir. Bu gün :

A — Türk vatanında halkın anlamadığı bir Osmanlıca'nın terki ile zümre farkının bertaraf edilmesi ve Devlet ile milletin anlaşması,
B — Türkün, Anadolu'da yalnız

izleri ve tarihi hatırası kalıp büyük ummana karışarak mahvolan ırk daşlarının akibetinden kurtarılması ve asil Türk milletinin ebediyeti temin edilmesi sağlanmıştır .

Bu bayram en büyük zaferlerden kutsallıkta aşağı olmıyan bir bayram olmağa lâyık değil midir ?

Türklüğün maddesinden ziyade ruh itibariyle kıymeti olduğunu teslim edelim .

O gündendenberi başlıyan cehd devam etmekte memlekette lisan birliği hasıl oldukça Türk özlüğü artmaktadır . Gerçi alıştığımız şeylerden vazgeçmek kolay ve asırlarca bozulan bir dilin yeniden kurulması ve kurtarılması kısa bir zamanda mümkün olmadığından ku-

lağımıza hoş gelmeyen şeylerden şikâyet ve birdenbire arılaştırılmıyan kelimelerden şüphe etmekte isek de, bu işin salim yol bulacağına kani olalım .

Dil Bayramı gelecek nesillerce bir Ergenekondan çıkış bayramı önemi ile daha büyük sevinçlerle kutlanacağına şüphe edilemez. Zira gelecek nesiller; Türklüğün atlattığı tehlikeyi daha açık görecektir. Her Türk vatanını, milletini sevdiği kadar ve ondan daha ziyade (Dil)ini sevmelidir. Bu bayram o sevginin alâmeti . . ve hepimize kutlu olsun . .

Yüsuf Mazhar Âren

Demokrasi ve Siyasî Partiler

Demokrasi Yunanca halk anlamına gelen «demos» ve otorite anlamına gelen «kratos» kelimelerinden yapılmıştır. Şu halde demokrasi halk hakimiyeti demektir .

Hakimiyet denilince ne anlamamız lâzım geldiği kolayca açıklanabilir, fakat halk sözüyle kimleri kastettiğimizi kesin olarak anlatabamayız. Eski Yunanlıların «Halk» ı ile Ortaçağ Avrupasının «Halk» ı arasında, 18 inci asır Fransızlarının «Halk» ı ile 20 inci asır Ruslarının ve nihayet bugün demokrasi alem darlığı yapan İngiliz ve Amerikalıların «Halk» ı ve halk kavramı arasında büyük farklar vardır .

Her kavram zıt kavramı ile daha iyi anlaşılır. Milletlerin tarihinde gördüğümüz hakikat şudur :

Her toplulukta, bir takım imtiyazlara sahip olarak yaşamak isteyen, küçük zümreler bulunmuştur. Bunlara Aristokrat sınıf deriz. İşte bu imtiyazlı sınıf karşısına dikilen bir çoğunluk vardır ki hangi cemiyette olursa olsun daima halk adını alır. Kral ve krala mensup olanlar ile kral haklarının yordakçılığını yapan Rühban sınıfı karşısına çıkar daima halk olmuştur .

Bu itibarla Aristokrat veya teokrat sınıf gözönüne getirilmedikçe «Halk» ı anlayamayız. Ve yine bunun içindir ki Aristokrasiyi, Kralcılığı ve Teokrasiyi düşünmedikçe Demokrasiyi de kavrayamayız

Halk, yabancı dillerde karşılığı ne olursa olsun, imtiyazları olmayan, servet ve tahsilden mahrum bulunan çoğunluğu ifade etmiştir. Bu çoğunluğun, imtiyazlı sınıflarda gör

düğü hakları kendisine de mal etmek için yapmış olduğu bütün gayretler, Demokratik hareketler sayılmıştır. Vaktiyle hakim olan, topluluğu idare eden imtiyazlı sınıftır. Halk işte bu sınıfa karşı «Artık hak benim, kendimi bizzat idare edeceğim» diyebilen sınıf oldu. Hakim olmak başkalarını idare etmek, başkalarını peşinden sürüklemek demektir. Hakimiyet emretmek ve itaat ettirmek kudretidir. Halk hakimiyeti halkın emir vermesi, halkın halkı itaat ettirmesi demektir. Halk, başlangıçta, kanun karşısında eşitliği kâfi görmüş, herkesin aynı haklara sahip bulunmasını en büyük ülkü saymışken iradesini teşkilâtlandırdıkça dileklerini de çoğaltmış ve cemiyet nizamını temelinden sarsacak olan yeni taleplere de girişmiştir. Halk, kendisine düşman olan bir sınıf gördükçe ve haklarının paylaşılmasına razı olmıyan imtiyazlı sınıfların mukavemetini hissettikçe ihtilâlcî olmuş, yerine konulacak topluluk nizamını düşünmeksizin yakıp yıkıcı kesilmiştir. Fransız büyük ihtilâlinde sonra biraz yatışan halk istekleri nihayet «kanun yapma hakkının» kendilerine bırakılmasında istikrarını bulmuş gibidir. Bugün demokrasinin yegâne şartı ve karakteri gerek doğrudan doğruya, gerek bilvasıta kanun yapma kudretinin halk iradesinde tecelli edişidir .

Kanunlar vazedilmeden önce de topluluklar kendi kendilerini idare etmişlerdi. Örf ve âdetler, dinî ve sihrî inanlar, insan hareketlerini sınırlamış, birlikte yaşayabilmelerine

imkân vermişti. Fakat toplulukların nüfusu çoğaldıkça, teknik inkişaf ettikçe, insanlar arasında manevî kesafet arttı. Devlet otoritesi de meydana çıkmıştır. Site'lerde beliren bu yeni otorite, örf ve âdetlerden de faydalanarak, yeni hükümler, yeni emirler vazetmiştir. İşte kanun, Devlet otoritesiyle desteklenen bir emir olarak, böyle meydana çıkmıştır .

Site'lerin ilk kanunlarını hakim veya filozof dediğimiz geniş kültür sahibi ve asil şahsiyetler hazırlıyorlardı. Çin, Hind ve eski Yunan Site'lerinde kanunları halkın hazırladığı Uferendum ve veto gibi haklara sahip olduğu söylenir, hakikatte bu türlü imtiyazlar halka verilmiş de, gildi. Ötedenberi eski Yunan Demokrasilerinden bahsedilir.

Halk hakimiyeti, kanun karşısında eşitlik, kanun yapma gücünün halk iradesinde tecelli edışı manasına gelen demokrasi 18 inci hattâ 19 uncu asrın malıdır. Eski Yunanistanda demokrasi yoktur. Eflatun hem «esaret»i tabii ve ilâhî bir müessese olarak görür, hem de kanun yapma gücünün sadece filozoflara bırakılmasını ister. Orada kanunları aristokratlar vazedirdi, hatiplerin, filozofların çoğu asil ve imtiyazlı ailelere mensuptu. Orada halk hakimiyeti altında Aristokrat zümresinin hakimiyeti idi. Bu itibarla, hakikî manada, kanun yapma kudretinin halka geçişi yeni bir hadisedir. Hattâ halk iradesinin, hiç bir tesire kapılmaksızın, kendilerini idare edecek olan hükümleri vazedebilmesi, henüz hiçbir toplulukta tahakkuk edememiştir. Dün de, bu

gün de kanun daima onu vazedenerin menfaatını korumuştur . Eski Yunan sofistleri bu hakikatı çok iyi kavramışlardı. Onlar vazedilen kanunların izafi ve itibarî değeri üzerinde durmuşlar, onları delik deşik etmişlerdi. Halk arasında yer yer nutuklar vererek mevcut nizamı tenkit etmişler, halkın aldatıldığını anlatmışlardı. Esefle söylenebilir ki aradan 25 asır geçmesine rağmen halk halâ aldatılmaktadır. Demokrasi bir mefkûredir, o asla tahakkuk edemez diyenler yanlış memişlerdir .

Kanun yapma gücünün halk iradesinde tecelli edışı henüz bir vakıa değildir. Eğer halk diyince, topluluk içinde imtiyazlı sınıflara tepki gösteren çoğunluğu kastediyorsak, bu bazen tüccar sınıfı olur. Fransız ihtilâlini yapanlar gibi, bazen işçi sınıfı olur, Rus ihtilâlini yapanlar gibi; bazen de küçük sermaye sahipleri, memurlar ve askerler olur, Faşist ihtilâlini yapanlar gibi. 18 inci ve 19 uncu asır Fransasında halk hakimiyeti, halk menfaati tüccar hakimiyeti ve tüccar menfaati demektir .

Bu gün tarihe karışan Faşist İtalya ve Almanya'da halk hakimiyeti küçük burjuvazi dediğimiz sınıfın, teşkilâtını kuvvetlendirebilen meslek erbabının hakimiyeti idi.

Rusyada halk hakimiyeti sadece işçi sınıfının hakimiyeti manasına gelir .

Şu halde topluluk içinde benliğini duyan, kendi menfaatlarının ne olduğunu anlayan guruplar meydana çıktıkça birer birer halk adını alıyorlar demektir. İşte halk iradesi bütün bir topluluğun bütün iradesi değil, bu topluluk içinde kendi

menfaatlerini diğer menfaat'ler karşısında korumak isteyen sınıfların ayrı ayrı iradesi olur .

Her sınıf kendi menfaatini halk hakimiyeti maskeşi altında korur. Aslında yalnız kendi menfaatını, yahut daha insafli söyleyelim, en çok kendi menfaatini düşünür .

19 uncu ve 20 inci asır demokrasilerinde, parlamantarisme dediğimiz siyasî partiler mücadelesi işte böylece halk hakimiyeti adına, yekdiğeriyle çarpışan sınıfların mücadelesini temsil eder. İktidar mevkiine geçen her parti en çok payı kendisine ayırırken diğer partilerin müzaharetini kazanacak şekilde veya hiç olmazsa muhalefetini önleyecek tarzda onlara da pay ayırmayı ihmal etmez. Demokrasi, parlamentoda siyasî partilerin yer almasıdır diyenler ziyafete iştirak etmek isteyenlerdir. Sınıflar ne kadar çoğalır, menfaatler ne kadar ayrılırsa millî birlik o kadar kayboluyor, millî menfaatler o kadar ihmal ediliyor demektir .

Sınıf mücadelelerinin uluslar arası bir mâna kazanışı da gösteriyor ki her sınıf kendi menfaatını korumak için, başka milletlerde kendi ayarında olan sınıflarla işbirliği yapacak kadar, kendi milletini hiçe saymaktan utanmamaktadır. Bugün başka milletlerin elinde birer kukla olan hükümetler bile halk hakimiyetinden bahsediyor. İnsan bu durum karşısında zavallı demokrasi ne hale geldin! diye üzülmekten kendisini alamıyor .

Son günlerde bizde de parlamentarizm lehinde bazı cereyanlar belirdi .

Tek partili hükümetlerin demokrat olamayacağı iddia edildi.

Bu yolda yazılan yazıların ilmi değeri olmadığı söylenebilir. Bu türlü yazı sahiplerinin bu milletin tarihî tekâmülü, toplumsal bünyesi ve manevî hayatı ile ilgilendikleri görülmemiştir. Garp demokrasilerinde görülen hokkabazlıkları bizde taklit etmeye yeltenen kimselerin bize düşmanlıkları olmasa bile bizi anlamlamak istemedikleri muhakkaktır .

Bir cemiyette siyasî partiler hangi şartlar altında doğar ve ne gibi sosyal problemlerin halledilişinde siyasî partiler yer alır, bu sahada bu insanların bilgileri olmadığı iddia edilemez, fakat bizi yanıltan daima hırs ve menfaat değil midir? İşimize gelmeyince nice hakikatlar vardır ki bile bile inkâr ederiz. Siyasî partilerin bulunduğu parlamentolarda iktidar mevkiine çoğunluğu temsil eden partiler geçer. Bunlar diğer partilerin menfaatlerini de koruyabildikleri müddetçe tutunabilirler, aksi takdirde sık sık hücumlara maruz kalırlar ve günün birinde devriliverirler. Kesip atılmayan elleri öpme kabilinden, iktidara geçen partilerin, koalisyonlara başvurarak muhalefette bulunanları nasıl susturdıkları sık sık duyulmaktadır. Çok partiye dayanan bir hükümet istemek bu türlü oyunların bizde de oynanabileceğini düşünmekten ileri geliyor. Hemen şurasını tebarüz ettirelim ki bizde garplıların anladığı manâda bir parti bile yoktur. Garp demokrasilerinde parti bir sınıf menfaatını temsil eder. Bizdeki halk partisi iç ve dış düşmanlarla dövüşen, bu millete hürriyet ve istiklâl getiren münevver vatanperverlerin vücuda getirdikleri bir partidir. Onu kuranlar kendi menfaatlarını değil, kül ha-

linde bütün bir milletin menfaatını korumak davasında olanlardır.

Bu parti bütün sosyal problemleri bu milletin tarihî ve içtimai tekâmülüne dayanarak birer birer halletme yolunu tutmuştur . Dinde lâikliği, ekonomide devletçiliği, gelenekte inkılâpçılığı ölkü bilen bir Cümhuriyet kurmuştur .

Halk partisi prensipleri Türk tarihinin Türk içtimai bünyesinin zarurî eserleridir. Son günlerde üzerinde en çok münakaşa edilen devletçilik prensibi, eğer iyi tatbik edilirse, bu milletin hattâ yegâne kurtarıcısı olur. Devletçilik yerine Liberalisme'ni isteyenler ufak tefek sermaye sahipleri veya bunların yardımcıları oluyor. 18 ve 19 uncu asırlarda liberalisme'ni müdafaa edenler, «bizi serbest bırakınız» diye haykıranlar da bu biçim adamlardır.

Devlet, hükümler olduğu bütün bir topluluğun, bütün menfaatini korumaktadır. Onun sermayesi millî sermaye adını alır. Ferdî sermayeler de bu ad altında ortaya çıkarlarsa da asla şahsiliğini kavbe demezler. Hem bizim devletçiliğimiz her türlü ekonomik teşebbüsleri yok eden inhisarcı bir sistem değildir. Gönü yurt ve millet aşkı ile dolu olan sermaye sahipleri bu milletin kalkınması ve para kazanması için hudutsuz teşebbüs sahaları bulabilir ,

Sermavelerini devlet taahhütlerine dökerek, işletme yolunu tutanlar bile, liberalisme'ni müdafaa ediyor. Ya devlet bütün işlerini araya müteahhit sokmadan yapmış olsaydı, sanırım ki bunlar kıyamet koparacaktı.

Halk partisi prensipleri içinde

en manâlı olanı "halkçılık" tır. Halk partisinin bir sınıf partisi olmadığı bu prensipinden de anlaşılabilir...Partiyi kuranlar bu milleti çok iyi ve yakından tanıyorlardı. Partiyi kuranlar bu milletin nesi var, nesi yok, neye muhtaç, ona ne verilebilir; ondan ne istenebilir bunları o kadar özlü biliyorlardı ki.. Halk, benliğini duymamış, menfaatini idrak etmemiş olsaydı bile, yurt ve vatan sevgisi ile gönülleri tutuşan parti kurucuları millet koruyucuları olabilirdi. Bu milletin serbest seçime veya çok partili bir meclise tahammülü olup olmadığını yine en iyi idrak edebilecek olanlar bu milleti en çok sevebilenler, bu milleti en çok anlayabilmiş olanlar olacaktır.

Halk partisi, yapmış o'duğu bir çok denemelerden, elbette ders almış, bu milleti refah ve saadete ulaştıracak hakiki yolları kesin olarak tayin etmiştir. Millî ve ciddi bir partinin, Halk Partisinin sempati ve teşviki ile karşılanacağı mahakkaktır. Bu partide yer alacakların hangi menfaat ve maksat peşinde koştuklarını anlamak, bu millete faydalı olup olmayacaklarını kontrol etmek ve nihayet millî iradenin idrakini ölçmek Halk Partisi için de yeni bir kazanç olacaktır .

DRANAZ

OFLU KADINLAR

Kim bilir belki hiç nakledilme- miş, hiç yazılmamıştır bile. Zira basit bir iş, bir avuç kövül kadına erk-klerin göreceği vazife düşmüş..

Ordu muvakkaten çekilip köy erkekleri de azaldığı bir sırada, o vakte kadar yiyecek ve cephane taşımakta olan kadınlar, cepheyi tutmak, düşmanı dayatmak vazife- sini de yükleniyorlar.. Bir aralık söz arasında temas edilen bu had- senin hikâyesi şöyledir :

Geçen birinci büyük savaşta sahil cephesi bir aralık Karadere hattında teessüs etmiş. Günlerce yapılan müdafaadan sonra bu hat da bırakılıyor. Düşman tam techi- zatlı ve mevcutlu bir ordu ile ve denizden donanma ateşiyile söktü- ğü bu cepheden sonra artık hiç bir yerde dayatılmayacağı umarak ilerlemeye başlıyor. 1600 tüfekli- den ibaret Türk kuvvetleri kendi- ne çeki düzen verebilmek ve yeni bir müdafa hazırlayabilmek için gerive fazla çekilmek zorunda kal- mıştır. Düşman nekad ar oyalanır, nekad ar geciktirilirse okadar vakit kazanılacak ve lâzımgelen tertibat alınacaktır. Fakat bütün mesele düşmanı geciktirmekte... Bunu bu bin altıyüz kişiden —ki yarısı hasta ve yaralıdır — kuvvet ayırarak yap- mak mümkün değil.

Artık herşey tesadüfe bırakılmıştı. Düşman yavaş yavaş Of istikame- tinde ilerliyor. Burayı hattâ Sürme neyi biraz sonra işgal etmesi me- mul. Bu anda Of'un eli silâh tutan bütün erkekleri ileriye atılmış iler- leyen düşmana karşı bir cephe tu- tarak çetin bir savaşa girişmişlerdi. Yandan bordalama açılan gemi ate- şi ve önden de birbiri arkasından gelen dalgalar halinde ve insan

kaybına ehemmiyet vermeden sal- dıran düşman bir an içinde kasıp kavrulmuş ve bir cehenneme dönen alanda durmadan boğuşuyor, kırıl- lan dalgaları hiç vakit geçirmeden yenileriyle takip ve takviye ediyor- du. O vakte kadar cepheye, geride ekmek yetiştirmekle meşgul olan kadınlar artık cephane taşımağa ve ateş hattına kadar girmeye mecbur oldular. Daha sonra iş bu kadarla da kalmadı, savaşan er- keklerin bir kısmı yaralanmış, şe- hit olmuş ve düşman da artan bir kuvvetle saldırmaya başlamış olduğu için vaziyet gittikçe kötüleşiyordu.

Bu duruma rağmen dayanma biraz daha uzarsa arkadan munta- zam askerlerin yetişeceği ve düşma- nın hakkından geleceği ümit edi- liyordu.

Oflu kadınlar, böyle bir anda ateşe atıldılar, cepheyi takviye edip erkeklerin boşalan yerlerini dol- durmak ve aynı kahramanlık ve cesaretle harp etmek için tereddüt etmeden ileriye atıldılar . .

Şimdi bu ateş ve alev kasırğa- sına yeni bir hız ve yeni bir can- lanma gelmiş, düşman şaşkına dön- dürülmüştü . .

Gece olmuş, sabah olmuş, sa- vaş halâ devam ediyordu. Güneşin ilk ışıkları Oflu kadınların temiz alınlarını, düşman kurşunu ile de- linip mübarek kanlarıyla ıslanan kahraman göğüslerini selâmlıyordu. O kızıl günün üstünden otuz yıl geçti. Bu topraklar üzerinde Oflu kadınların ruhu taptaze duruyor ve yaşıyor. O ruh bu mübarek top- rakların ebedi bir bekçisidir .

ABDULLAH GÜNEL

Ölmez Anneme

Ey ezeldenberi ruhumdaki tek Tanrım, Ana !
Ulu şanınla bu gökler ebedi çalkanacak..
Kutsal aşkınla erenler gibi taptıkça sana,
Seni bizden öte âlem bile hep kıskanacak..

Öyle uçmaklara eştir ki mübarek kucağın
Ceddimin belli izinden, canevinden örülü..
Sana hilkatça bürünmüştür. ilâhî duvağın,
Sanki bağrında bütün Asya ezelden gömülü..

Sendedir hür yaşamak, nur gibi hür viedanla,
Sendedir hakla şeref, insanı insan yapan öz..
Sensin insanlığı insanlara din saymanla
Yükselen, yükselecek.. Sende o dinden hak söz..

Sen ebedler gibi sonsuz, erişilmez cansın,
Sana ancak «Allah, Allah..» la uçanlar ulaşır..
Sen o «Kuvvet, o damarlardaki soy çarpan» sın,
Ki o kaynak ölüm emrinle coşar, Tanrılaşır..

Sana can sunmadan üstün şeref ancak şanın..
Bize her vahyin o şandır; onu yükseltmek, ona
Vermek en üst yeri üstünde o tek dünyanın
Sana evlâd olanın içtiği ilk anttır, Ana...

Bir Trabzonlu

V E R E M

Ve bu Hastalığın Trabzon Bölgesindeki durumu hakkında genel düşünceler

DOKTOR TURGUT TARGAY
Trabzon Verem Mücadele Dispanseri
Baştabibi

Bugünkü yazımızda Trabzon ve bölgesinin verem nokta nazarından arzettiği artış sebeplerini biraz daha yakından tetkik edeceğiz :

Verem hastalığının bulaşma ve yayılma istidadini hazırlayan meteorolojik hususiyetleri ele alırsak görüyoruz ki bu hastalık ile mutabakat arzeden bir durum vardır. Verem mikrobu; rutubet ve az ışıklı yerlerden çok hoşlanır. Verem hastalığı vücut mukavemeti az ve hiç yok insanları yakalamak için fırsat kollar. Verem hastalığının bu hususiyetlerini iklime geçirerek ele aldığımızda görüyoruz ki mikrobun aradığı bu fırsatlar burada vardır.

Filhakika bölgesi itibarile Trabzon; iklimi rutip ve yağışlıdır. İlk baharı yağmur ve sisle geçer. Güneşten istifademiz azdır. Zira güne-

şin tam olarak bulutsuz görüldüğü gün'ler vasatı itibarile azdır. Kışı mülâyim olan bölgemizin soğuğu itiraf etmeli ki dokunaklı tesirler yapmaktan hali değildir, Zira rutip bir bölgenin soğudur. Bu rutubet ve bu vasıftaki soğuk sağlam insanları burun, boğaz ve göğüs nezleleri ile hırpalar durur. Veremli hastaların durumlarına tesiri daha barizdir. Bir vücut bu iklime intibak için esaslı, devamlı olarak tedbir almadıkça bundan kurtuluş yoktur. Bölgenin meteorolojik bu esas hususiyeti verem mikrobunun tutunmasına ve kolay gelişmesine yarar.

Bölge ve şehrimizi deniz havası yolile faydalandıracak kuruluş ve yapılış uygunluğu dahi yoktur. Şehrin en koytu yerlerine kadar

deniz havasını sokmak lâzımdır. Bu ise tedricen olacak bir keyfiyettir.

Yardımcı olarak bölgemizin meteorolojik hususiyetini verem mikrobu yararına destekliyen sebepler de vardır. Meselâ son yirmibeş sene nedenberi mahrukat olarak kullanmakta olduğumuz fındikkabuğunun ağır ve sıhata müzir tesirini zikretmek yerinde olur. Fındikkabuğu; şehrin ağır olan havasını biraz daha bozmaktadır. Bu da yavaş yavaş ve eskiden olduğu gibi mahrukat listemizden çıkmalıdır.

Bölgemiz nüfus kesafeti itibarile dardır. Bu bölgede gübresinden istifade edilecek hayvanı miktar itibarile azdır. Binaenaleyh ötede beride ve bazı köylerde insan kazuratını gübre yerine kullanmak her bakımdan zararlıdır. Nasıl ki bazı köylerde tarlalara atılan balıkların tefessühü neticesinde alınan gübre nin insan sağlığına verdiği ziyan çöktür.

Tarlaların insan kolu ile işleyen sabanla işletilmesi veremin hazırlayıcı ve çoğaltıcı tesiri bakımından önemlidir. Hele sinlerine bakılmaksızın çocuk yaşta olanların bu işe katılmalarına göz yummak asla doğru değildir. Fikrimizce tütün ekiminin dahi bu görüş zaviyesinden yani havayı bozmaması noktasından tetkiki lâzımdır.

Her yerde olduğu gibi bölgemizde de yerlere tükürmek yasaktır. Bu çok önemli bir noktadır. Zira veremli hastaların balgamlarında verem mikrobu sayılamıyacak derecede çok olabilir. Demek ki en korkunç ve artma sebebi de bu balgam meselesidir. Şehir sokaklarının temizliğini arayacağımız

yerde fertten ve halktan bu içtimai yasağı aramalıyız. Sağlam insanların gelişigüzel yerlere tükürmesi itiyadı ile bu kabil insanların yarın öbörgün vereme yakalanmalarile bu koruma ve koruma vazifelerini yaptıklarını ummak ve beklemek kolay değildir. Ve işi böyle bir hastalığın zuhuranına bırakmak caiz

değildir. Bölgemizde veremin artma sebeplerinden biri de (Dalak) telâkki ve yanlış kanaatidir. Birçok köylü ve şehirli yurddaşlar ateşli bir zamanda her hangi bir vesile ile dalağın şiştiğini öğrenmiş bulunmaktadırlar. Öyle ki sıtmadan gayri hangi hastalıkta olursa olsun dalağın şiştiğini görünce herşeyden önce bunu (sıtma) hastalığına affeder. Sıtma bazı yerlerde sık sık görülen ve daha çabuk iyi olabilen bir hastalık olduğu için bittabi ateş nöbetleri içinde dalağı şişmiş bulunan bir insan kendisine veya hastasına seyri uzun, bakımı güç her hangi bir hastalığın adlanmasına asla tahammül etmek istemez. Veremin yalnız ateş ve dalağı şişiren şekilleri olduğu ve bu şekil verem hususiyetleri bundan yirmi sene evveline kadar sıtma veya zehirli sıtma olarak kabul edildiği için yılların verdiği alışkanlıkla bölge köylümüz çoktan değişmiş olan bu hakikati eskisi gibi yalnız dalağı şişiren sıtma telâkki etmektedir. Veremin çok daha kolay ve daha çabuk tedavi edilmeğe namzed bu safhası böylelikle doktorun elinden uzak kalınca daha arkadan veremin vücudün her hangi zayıf bir noktasında yerleşme devri gelir ki o zamana kadar o hasta hem hastalığını kendisine tam olarak mal etmiş olur ve hem de bilmiyerek etrafına

saçmış bulunabilir.

İşte bölgemizde veremin niçin arttığını araştırırken buy anlış telâkki ve kanaati en kolay anlatılır ve üşenmeden tekrar edilen bir dille derhal ve mutlaka değiştirmek, tasbih etmek lâzımdır.

Bölgemizde veremin çoğalmasını destekliyen bir sebetle köylünün besleniş tarzının sakat oluşudur. Köylü çok defa ihtiyacı yüzünden değil, fakat o ana kadar edindiği çok yanlış görgü ve telâkkisi yüzünden elindeki nefis gıda maddelerini kendisine tahsis etmez, onu elden çıkarır. Meselâ tereyağına malik olduğu halde onu kullanmaz iç yağı kullanır. Behemhal bu yanlış itiyat ve telâkki ile gücümüz yettiği kadar savaşıyoruz.

Köylüden konuşurken köylü kadınından ve onun şehir kadınına göre çok ağır durumundan bahsetmek yerinde olur. Köy kadınının elleri nasırlıdır. Zira tarla işinde en büyük rol ondadır. Köylü kadının sırtı nasırlıdır, zira o yük taşır. Çocuğu doğuran, büyüten, besleyen, eve bakan, tarlada çalışan yine aynı köylü kadınıdır. Devamlı ve ağır

çalışma hiç şüphe yok ki o vücutta mukavemet bırakmaz, hastalıklara daha kolay yakalattır. Ve bu şartlar altında yıpranmış bir köylü kadını doğuracağı çocuğu da en evvelâ kendisi hastalıklara ve vereme bulaştırmış olur...

Veremin niçin çoğaldığını arar ve önlemek için çalışırken herşeyden önce bizi ayakta tutan müsbet sahadaki inandıklarımızı bilmeyenlere inandırma; masum fakat cehaletin mahsulü telâkkileri ısrarla kaldırmak ve kendimize doğru bu gibilerin cazibesini kazanmanın başarılarımız için birinci şart olduğunu daima hatırdan tutmak gerektir.

Dr. Turgut Targay

Depremler

Yazan : Kâmil Günel

Çok eski zamanlardan beri dünyanın bir çok yerlerinde vukubulan bu tabiat âfeti, son yıllar zarfında kendisini memleketimizde de sık sık göstererek oldukça ehemmiyetli mal ve can kayıplarımıza sebep olmuştur.

Deprem insanların ilk zamanlar danberi ruhlarında çok derin tesirler yapmış ve insanlar insiyakî bir ihtiyaçla bu hadisenin sebebini çözümeğe giriştikleri zaman kendilerini hurafepere bir düşünüş tarzından kurtaramamışlardır. Nihayet, tam ihtiyacını hissedemeyen insan kafası buna da diğer tabiat kuvvetleri gibi efsanevi bir kulp takmaktan geri kalmamıştır.

Neticede hadise ilmi cepheden tetkik edilince daha müsbet görüşler ortaya konmuş ve son zamanlarda mevzuu deprem olan (Sismoloji) gibi yeni bir ilim şubesi bile doğmuştur.

Depremi meydana getiren kuvvetlerin mahiyetini bugün dahi kat'i olarak bilmiyorsak da, hadiseyi oluşu ve çeşidi bakımından aşağıdaki esaslar dahilinde toplamak kabildir.

Kalker, Jips ve kaya tuzu gibi kabili nüfuz arazinin bulunduğu yerlerde sular derinlere sızarak bu tabakaların alt kısımlarında kimye-

vi tesirlerle boşluklar ve mağaralar meydana getirirler. Bir müddet sonra bu mağaranın tavanı çöker, bu suretle zeminde yer sarsıntısı meydana gelir. Bu tip sarsıntılar yalnız o bölgeye tesir ettiğinden mevzii kalırlar. Bu itibarla bunların pek büyük ehemmiyetleri yoktur.

Diğer bir çeşit deprem volkanik olanlardır. Ekseri sarsıntıların volkanların civarında vukua gelmesi evvelâ bizi, depremi volkanik olaylarla izah şekline sükrelemiştir. Fakat daha bir çok şiddetli depremlerin volkanik bölgelerin haricinde de olduğu görülünce bu olaylar depremi izah etmek için kat'i bir delil olmaktan uzak kalmıştır.

Menşei volkanik olan sarsıntılar faal volkanlar civarında görülür ve volkan faaliyete geçeceği zaman civarındaki araziye sarsar. Bu tip depremler neticesinde zeminde 20 santimetre ve hattâ daha fazla yükseklik farkları gösteren kırıklar meydana geldiği gibi şehirler de harap olabilir. Bununla beraber bu çeşit depremlerde evvelki gibi yalnız o bölgeye inhisar etmemektedir.

Depremin en mühim ve sık görülen çeşidi tektonik olanlarıdır.

Bu tip depremleri şu şekildeki bir misal ile izah edebiliriz :

Elimize eğrilebilen bir çubuk alıp her iki ucundan aşağıya doğru esnetirsek çubuk biraz sonra elimizde bir sarsıntı yaparak ortasından çatlar, 'arz kabuğu da az çok pilastik olup tevettür neticesinde çubukta olduğu gibi zamanla bir kırılmaya maruz kalır ve bu kırılma ile hasıl olan sademe deprem dediğimiz sarsıntıları meydana getirir. Şu halde tektonik depremler bize bu suretle kışır hareketlerinin henüz durmadığını ve hâlâ devam etmekte olduğunu göstermektedir. Filhakika deprem dünyanın jeolojik yaşını tamamlamadığını ve jeolojinin çok yakın bir safhası olan üçüncü zamanla dördüncü zaman başlarında çökmelerle meydana gelmiş iltivaların ovaların ve denizlerin bulunduğu gayrimüstakar sahalarında görülür. Binaenaleyh istikrar bulmak için çökmüş kısımlar arasında kalan ve (Scholle) adı verilen kara kitlelerinin her yerleşme hareketi kışırda deprem dalgalarını hasıl eder.

Hakikaten depremin dünya üzerinde dağılışını tetkik edersek büyük bir kısmının yeni ve çökmüş bölgelere tekabül ettiğini görürüz.

Deprem ile uğraşan bir âlim şimdiye kadar 171 bin makroseiz (1) tespit etmiştir. Bu sarsıntıların yüzde 52 si eski ve yeni dünyanın çökmüş ara denizlerine yüzde 39 u Büyük Okyanos çevresine yüzde 9 u da kürenin diğer kısımlarına isa-

(1) Sarsıntılar Makroseizma (insanların hissettiği büyük deprem) Mikraeizma (âletlerin kaydettiği küçük deprem) diye ikiye ayrılır.

bet eder. Adı geren bölgelerdeki memleketler umumî olarak, Azor ve Kanarya adaları, cenubi İspanya, Atlas dağları, Akdeniz, İtalya, Yunanistan, Türkiye, İran, Kafkasya, Türkistan, Şimali Hindistan, güney doğu Asya adaları, Büyük Okyanos çevresi ve adaları, Alaska, Kaliforniya, Şili Antil adaları gibi memleketlerdir.

Ayrıca Afrikanın doğusunda da kuzey güney istikametinde uzanan İnşikak hattı boyunca sıralanmış ülkeler bu sarsıntı bölgesine girer.

Öyle ise depremin dağılışı bize şunu gösteriyor ki, deprem, İnşikak (fay) hatları ile birbirinden ayrılmış (Scholle) dediğimiz yeni kıta kütlelerinin yerleşmesi ile meydana geliyor ve hadisenin oluşunda tektonik sebepler daha ehemmiyetli ve izahlı bir rol oynuyor. Burada kaydedilen bir noktada deprem sahalarında görülen çöküntü ve kırıklar depremin bir neticesi değildir. Yani sarsıntı ile meydana gelmemiştir. Fakat kara kütlelerinin oynaması neticesinde deprem hasıl olmuştur. Şu halde deprem bir sebep değil bir neticedir.

Acaba kabuktaki bu tevettürü hasıl eden ve bu kadar ağır ve büyük kütleleri harekete getiren kuvvet nedir ?

İşte bugün dahi arz ile uğraşan ilimlerin çözemediği bu kuvvet hâlâ esrarını muhafaza etmektedir. Arz üzerindeki bütün şekil değişiklikleri iç (Andojen) kuvvetlere atfedilmektedir. Bu kuvvetlerin mahiyeti hakkında bir çok izah tarzları ortaya konmuşsa da, bunlar bir nazariye olmaktan ileriye gidememiştir.

Depremler şiddetlerine göre de-

recelere ayrılmıştır. Meselâ birinci derece deprem ancak sismoğraf denilen âletle kayıt ediliyor. Beşinci dereceyi insanlar sokakta ve evde hissedebilirler. Yedinci derece ise oldukça şiddetlidir. Ev eşyası kırılır ve devrilir. Onuncu derecede taş binalar yıkılır, raylar bükülür. On ikinci derecedeki depremde ise çemen herşey yok olur. On ikinci dereceden depremler tarihi devirlerden beri sık sık olmuştur. Milâdın 526 ncı senesinde Akdeniz memleketlerinde vukua gelen depremde 150 bin kişi, cenubi Amerikada 1868 depreminde 70 bin kişi ölmüş 1912 senesinde vukua gelen bir depremde Mesina şehri tamamen harap olmuştur. Fakat depremin çok sık olduğu Japonyada 1923 senesindeki deprem Tokyo ve Yokohama şehirlerini yok etmiş ve tahminen beş yüz bin kişinin ölümüne sebep olmuştur.

Memleketimizde de tarihin kaydettiği mühim depremler olmuştur. 1859 senesindeki depremde Erzurum şehrinin hemen yarısı harap olmuştur. 1882 de İzmirde, 1885 de Bursada, 1894 senesinde de İstanbuldaki depremde oldukça büyük zararlar kaydedilmiştir. Bilhassa 1939 Erzincan depreminde 35 bin vatandaşımız ölmüştür. Yine Dikili, Erbaa ve Adapazarı ve son günlerdeki Van depremleri de önemli hasarları sebep olmuş ve memleketimizi hırpalamıştır.

Türkiyedeki deprem bölgeleri bilhassa batı Anadolu da doğu batı istikametinde uzanan Bakırçay, Gediz Küçük Menderes ve Büyük Menderes vadileridir. Bu ovalar arz tarihinin yakın zamanlarında çökmelerle meydana geldiğinden

oynak yerlerdir. Diğer bir deprem bölgesi de kuzey Anadolu dağlarının arasında yerleşmiş Kastamonu, Niksar, Erbaa, Kelkit ovaları ile doğu Anadolu da çökmeler'e meydana gelmiş Erzincan, Erzurum, Elazığ, Malatya, Muş gibi ovalardır. Orta Anadolu müstakar olduğundan deprem kaydedilmez.

Dikkat edilirse gerek dünyadaki ve gerekse yvrdumuzdaki deprem bölgeleri büyük şehirlerin kurulmuş olduğu ve eskidenberi medeniyet âleminin bulunduğu nüfusu kesif yerlerdir. İnsanlar bu âfetten bir çok deflar zarar gördükleri halde yine bu yerleri terkedememişlerdir.

Zira, bu bölgelerde yer hareketleri ile muhtelif evsiftaki toprak birbirile karıştığından çöküntü ile meydana gelen ziraata elverişli münbit ovalar bulunduğundan buraları insanlar için en cazip yerler olmuştur. Diğer taraftan insanları toplamakta esaslı bir tabii âmil olan suya da arazinin kırık yerlerinde fazla rastladığımızdan bu yerler bu bakımdan da ehemmiyet kazanmıştır. Velhasıl insanlar bu hadiseden zarar görseler de, bu yerlerin iktisadi ehemmiyeti onları yine bu bölgelere bağlayacaktır.

Kâmil Günel

Bir Engin Hatırası...

Ta fecre kadar zevkini tatmıştı sihirden,
Enginde geçen eylülün ondördünü aşkım.
Gittin vererek gelmemenin hissini birden,
Heyhat, yaşıyormuş demek enson günü aşkım.

Sahilleri garkettiğin an hüzne, melâle
Sandaldaki son vadinin encamını duydum;
İrkildi cevap vermeye gönlüm şu suale :
—Sen yolcu, fakat ben de mezar yolcusu muydum?

Ey sevgili, mehtapta açıl engine bazı,
Yadeyle o şuh demleri mazî diye bir an.
Vuslat deminin gönlüne bahşettiği hazzı,
Tad, aşkımin enginde kalan, hatırasından...

Mustafa Kemal Sayı

Bayburtlu Celâli

Yazan : Mehmet ATAY III

Celâli, iyi bir medrese tahsili gördüğünü iftiharla söylediği halde şiirlerini hiç bir zaman tesbit etmemiştir. Biz onun koşmalarına halkın hafızasında yaşayan bir söz mahsulü olarak tevarus edebiliyoruz. Buna da şöyle iki sebep göstermek doğru olsa gerektir :

1 — Yıllarca talebeye nasara—yansuru çektirerek kafa patlatan medrese tahsili, biraz tecvit üzere Kuran okumak ve bir iki ayet ve hadise şöyle böyle mâna vermekten başka hiç birşey öğretmezdi. Celâli de tahsilini sünür medresesinde ikmal ederek parlak bir derece de icazet aldığı halde emsali gibi yazı bilmeseye gerek.

2 — Celâli ile beraber köy köy gezen (Mahmud) isminde zeki ve güzel sesli bir genç vardır. Mahmud Celâlinin söylediği koşmaları ezberler, misafir gittikleri yerde —köv odalarında— güzel sesi ile derhal besteleyerek onları halka okurdu. Celâli de Mahmudu çok sever yanından hiç ayırmazdı.

Bir vazife ile Erzincana giden Mahmud Erzincan —Bayburt arasında bulunan Sipikor dağı üzerinde şiddetli bir kar fırtınasına yakanarak boğuluyor. Şair çok sevdi.

ği Mahmudun bu anı ölüm felâketi karşısında yazdığı mersiye ile, onun ölümüne içten yanarak ah—ü figan etmektedir :

Gonce fem açmadan bozuldu bağlar,
Bu ne gülşen, bu ne bahçe, bu ne bar.
Bülbüller çığırır, çeşmi kan ağlar
Bu ne sünbül, bu ne lâle, bu ne zar.

Mahmud bugün ustasını değiştirdi,
Bizden oğrın oğrın badeler içti
Sefinasi hicran gölüne düştü,
Bu ne yaran, bu ne yoldaş, bu ne yar.

Bana gam yutturdu zat—ı ezelden,
Aşkım ebcetlendi çıktı tezelden
Daha ders okumaz nazmı gazelden
Bu ne namus, bu ne gayret, bu ne ar

Sundu Celâliye biri zeh—ri abı
Bizde garip kaldı aşkın kitabı,
Üç harf, beş noktadan gördük hesabı
Bu ne geliş, bu ne gidiş, bu ne kâr.

Muhtelif hadise ve felâketlere karşı duyduğu deruni teessürleriyle Celâlide en bariz meziyetin hassası.

yet olduğunu görüyoruz. Yalnız, şairin terennüm ettiği bu hislerin değil, çok sathî ve dışa ait hususiyetler üzerine toplanıyor. Bu münasebetle Celâlîde realiteden hassasiyete doğru yükselen ve realite ile imtizaç eden bir meziyet görmekteyiz. Şunu da esefle söyliyelim ki Celâlî, şarki Anadolu —Bayburt— gibi tabii güzelliklere malik ve aynı zamanda bir çiftçi diyarı olan memleketin evlâdı olduğu halde, onda, tabiat tasvirlerine, çiftçilik hayatına ait kırların ve tarlaların güzelliklerini terennüm eden ve çiftçi faaliyetlerini gösteren şiirlerle tesadüf edemiyoruz. Manevî bir hayat çerçevesi içinde sıkışan (insanı kâmil) [olarak vasıfı hakka nail olmak isteyen tasavvufî düşünce ve görüşün bunda âmîl olması tabiidir.

Celâliyi muhitinde sevmeyen ve ona karşı her fırsatta muarız cephe alarak hakaret eden bazı kimseler vardır. Şair bundan çok dilgirdir. Kuru ve koyu softalar daima onun aleyhinde bulunmakta ve muhtelif vesilelerle ona hucum etmektedirler. Şair, bu düşmanlarına karşı olan müdafaalarını bir çok koşmalar ile yaptığı halde bu kadir bilmez cahil insanların yolsuz ve haşin hareketleri, onun hassas ve içli ruhunu daima zedelemektedir. Ne yapsın... Celâlî çok iyi biliyor ki «bar veren ağacı ırgayan çoktur.» İşte bor koşması bu cahil zümre zihniyetlerini tebarüz ettirmekte ve onlardan duyduğu acı şikâyetleri anlatmaktadır :

Karadeniz olsa âşîğın aşkı,
Yüksektir yaylâmız, c'şamaz burda.

Bir ağıt nekadar kahraman olsa,
Karlı dağlar vardır aşamaz burda.

Lütfeyle sevdiğim sana yazıktır,
Sen bir cevahırsın, sarafın yoktur,
Bar veren ağacı ırgayan çoktur
Keserler kökünü yaşamaz burda

Gedanın varisi beylerdir desem,
Cenneti hacıya, hocaya versem,
Yolun doğrusunu nasa göstersem,
Derler ki, Celâlî yaşamaz burda.

Celâlinin mutasavvuf ruhunun, kuru züht ve şeriat mensuplarına karşı açtığı büyük mücadele ve onlara karşı duyduğu derin isyanı göstermek hususunda şu koşması çok kıymetli ve manidardır :

Gönül ne gezersin dağda, ovada
Ser verir âşıklar, sırrı şay olmaz [1]
Dökme yüz suyunu her ocaklıya,
Karga kirasından ankabay olmaz.

Seksen bin nesepli bizim mezhepli,
Doksan bin mısırlı, Şamlı, Halepli
Yüz bin sofuzahit, yüz bin edepli,
Meyhanede bir sarhoş tay olmaz.

Celâlî sen özün öğme, bezetme
Gayrı kesten sakın yardım gözetme
Dağru derviş isen, keşkül uzatma
Her güzelin hoşafından pay olmaz

Celâlî, dinden gelme coşkunun bir vecd ve anane ile [Poygambere muhtelif methiyeler yazmış, ona karşı duyduğu coşkun sevgi ve saygıyı hurufî bir edâ ile ifade etmiştir. İşte bu muhtelif koşmalardan bir tanesi :

Yananın (tobarek), (kadsem) suresi
(Errahman) okunur cismin töresi,
Ellemül esmada ismin suresi
İki (M) bir (D) lı (H) ya bağlamış.

Celâlî saıldır kapında dilber,
Hüsûn pertevinden, bir buse ister
Dediler; muteber bir delil göster
Dedim hoccet (vedduha) ya bağlamış.

Celâlinin mutasavvuf bir halk şairi hüviyetini gösterdiğini bir çok koşmalarından müşahede ediyoruz.

Sofiye mesleğinin tarz ve usulünü ispat eden bir çok nazariyeler meyânında bir de «devriye» nazariyesi mevzû olup, bu nazariyeye göre : Allahın (kûn) emri ile mevcut olan varlık samat, nebat ve hayvan merhalelerinden geçtikten sonra insan suretinde tecelli eder. İnsan mertebesine gelen bir mahlûk kendini idrak ederek derece derece bir yükselişle Hakka vâsıl olur. İşte insanın gaip bir âlemden hakikî âleme inmesi (seyri nuzûl) ve tekrar bir takım anasirden yükselerek vasıllı ilâllah olmasına (seyri huruç) tabir edilir ki bu anasıra «Devriye» tesmiye edilir. Celâlî de bu devriyeyi ifade ve tahlil eden güzel bir manzume yazmıştır :

Devriye

Kâf-i nun ve kalem defter aç-
madan,
Ben şah-ı serverin nurunda
idim.

Enelhak noktası levha düşmeden,
On iki perdenin birinde idim.

Bir zaman eğlendim "Nur-u ne-
cef" de,

Deryayı ademde [H] ile [K] da
Elest hitabında, ervahü safda,
Üç harf, beş noktanın birinde
idim.

Ruhlar aşk meyinden bade sü-
zende,

Halkı âlem alayların düzende,
Kimi illâ, kimi lâde gezende
Hazreti Ademin serinde idim.

Yolak başlarını bekledim durdum,
Ben "Halillûllah" ın narını gördüm,
Nuh ile beraber tufana girdim,
Musa Kelâmullah turunda idim.

Bir viran bahçede, bir gül açıl-
dim,
Ne derildim, ne yendim, ne içil-
dim
Kırk budaktan, yedi daldan se-
çildim,
Celâli bu bapta derinde idim.

Celâli, mütemadî bir fakru za-
ruret içinde hayat sürerken, söyle-
diği koşmalarile muhitinde kendine
karşı derin ve geniş bir sevgi uyan-
dırmış, ezcümle diğer köy ve kasa-
balardaki zengin ve saygılı adamların
teveccüh ve maddî yardımlarına
mazhar olmuştur. Bunlar içinde İs-
pir Beylerinden (Hacı Adil) bey is-
mindeki bir Zat Celâliyi daha gör-
meden, onun dilden dile dolaşan
koşmalarını sevmiş ve şaire mükâ-
fat olmak üzere on altın lira ile
bir çift öküz göndermiştir. Bu ci-
vanmerd yardımdan aşırı derecede
memnun olan şair de hamisine su-
nılmak üzere, minnet ve şükran-
larını ifade eden şu koşmayı söyle-
miştir :

Sefer etmiş oşah bağı iremden,
Var hâki payine kiyam dur name
Terkedep eyleme istikbalinde,
Evvel has dur, sonra selâm dur
name.

Name sen gidince yüz yerde
eğil,
Ayağın tozunu öp geri çekil,
El göğüste, divanında söylegil,
Baş bırak, boyun eğ, nizam
durname.

Name, sakın yahşı, yaman da-
nışma,
Hasret söyle, Celâli'den karışma,
Ne ferman çıkarsa al getir açma,
Sır verme yadlara, haramdır
name.

Celâli Tahsını'daki köy odala-
rından birinde, halk ile beraber
otururken, onu imtihan etmek mak-
sadiyle, âdet olduğu veçhile, tertip
ettikleri bir muammaı divara asa-
rak şairden bulmasını rica etmişler.
Muamma şudur : İçerisi su dolu
küçük bir teneke kutuyu bir men-
dile bağlayarak divarda bir çiviye
asmışlar, bunun ne olduğunu bil-
mesi için etraftan sesler yükselince
Celâli şu koşmayı söylemiştir :

Bu gün dem vaktidir saki mey
doldur,
Bize muammaı bulsun dediler.
Gezdin arşı, kürsü, arzı semayı,
Mecnunsa Leylâyı bulsun dediler.

Cim cemalin, Êlif baya bağlamış,
Daldan ewel mimi haya bağla-
mış,
Üç harf ile, beş noktaya bağla-
mış,
Ol Şems-ü Ranayı bulsun dediler.

İki meme bir bedenin dalıdır,
Âmel yeşilidir, imân alıdır
Sanma sen ki can bedenin
malıdır,
Celâli nutfeyi bulsun dediler.

Buraya kadar Celâlinin hayat
ve şiirleri hakkında verdiğimiz iza-
hat bu edebî tetkiklerden anlaşılı-
yor ki : Celâli, hemşehrisi Zihni
gibi şairlik bakımından sanai bir

çehre göstermeyip, şiirlerini halkın
dili ve vezni ile terennüm etmiş ve
bu suretle (halk şairi) sıfatına bi-
hakkın nail olmuştur. Celâli Anado-
lu edebiyat tarihinin, dinî içtimai-
yatının tetkik ve tahlillerinde üze-
rinde ehemmiyetle durulacak şahıs-
lardan biridir. Onda tetkik ve tah-
lil edilecek birçok noktalar görül-
mektedir. Edebî şühriyet itibarile
en hakim tarafı, kelime ve lisan
bakımından tecelli eden yüksek
sanatkârlığı ile tasavvufî görüş ve
duyuş kudretidir.

Mehmet Atay

(1) Arapça şayi kelimesi, Türk-
çe vezin ve kafiye uydurmak için
şay olarak telâffuz edilmiştir.

"TRABZON" ADI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

IV

Haliloğlu

Araştıran :

Hakkı Tuncay

2 — Şimdi Tur-abzu-n adın-
da ikinci unsur olan apsu-abzu ile
ilgili adları göstermeye çalışalım.
Bunlardan epeyceğini birinci unsur
ile ilgili adları sıralarken de gör-
müştük.

Çoruh iline bağlı Pazar (eski
Atine) ilçesinde bir köyün adı «Ap-
su» dur. Bu adın [dil ve tarih bakı-
mından olan ehemmiyeti çokdur :
Trabzon adını da Kaynak alan Su-
merlilerin mâbudlar mâbâdu «Apsu»
bu köy adında aynıyle yaşıyor. Ve
Karadediz kıyılarındadır... Bu mâ-
budlar mabudunun adına yalın şe-
kilde «eskiden Orta Suriyede Kinza
(Kadeş) şehrine yakın bir kasaba»
adı olarak rastlıyoruz. «Abzu», Eti-
kırallı Şubbi lultuma'nın Suriye se-
ferinde kuşattığı kasabalardan
idi. (43) Bu çok önemli ad, İçel'in

(43) — Bak. : İnönü ansiklopedisi
1. cild 2 fasıkül. 91. s.

iki köyünde de «Apsun» ve «Apsut»
biçiminde yaşamaktadır. Birincinin
sonundaki «n» morfemi Trabzon ke-
limesinde de vardır. Bu morfemin
aslı şüphesiz «un» olmak gerek; iki
«u» yan yana gelince biri düşmü-
dür. «n» morfemi için Ahmed Ce-
vad Emre şöyle diyor : «Dilimizde
(n) unsurunu bazı vücut uzuvları,
hayvan ve nebat, ilkel kültür konu-
ları isimlerinin sonunda buluyoruz;
bu da, bu morfemin en eski zaman-
lardan beri dilin en önemli bir oluş-
ma unsuru rolü oynamış olduğuna
delâlet eder.» (44) Apsut adında
görülen «t», ye gelince; Trabzon'un
Fransızca (Trébizonde), İngilizce
(Trebizond) ve Almanca (Trapézu-
nte) imlâlarındaki «d-t» ile ilgili ol-
sa gerekdir; bu biçim yazılışlarda

(44) Kaamusul - Elâm 1. c.

«n» ile «d-t» yi birlikte görüyoruz.
«Ab-ap» lı adları sıralamaya
devam edelim :

Arap sun : Niğdenin ilçesi. Bu
ad, (Ar-ap-su-n) olmalıdır. İlk
unsur olan «ar», su ile ilgilidir.
Rahmetli Şemseddin Sâmî, pek çok
faydalandığımız Kaamus'unda şöyle
yazıyor :

«Avrupay-ı garbinin ahâli-i
kadimesi olan (Kelt) akvâmının li-
sanında «su» demek olmağla Fransa,
Almanya, İsviçre, Belçika ve Felemenk
de bir çok derelere âlem olmuştur.
Danimarka, İsveç ve Norveçde
(Au) teleffuzıyla ve cem'i «ar» ol-
mak üzere birkaç dere vardır. Rus-
yanın Baltık sevâhiline karib olan
memâlikinde dahi (a) ismiyle yad
olunur dereler eksik değildir. Bu
kelime bâzı nehirlerin isimleri ter-
kibine dahi dâhil bulunur.» (45)

Aber : Kelce, akar su ağzında
demekdir. Aberdeen v. s. şehir
isimlerinin terkiibinde yaşamakta.
(İnönü Ansiklopedisi)

Daha önce «a» nın Sumerlilerde
de su demek olduğunu görmüştük.
(46)

Bugün dilimizde kullanılan ark
sözü ar-k [dan başka nedir? Su
akan yer demek olan bu söz «hark»,
biçiminde de söylenir. Arıtmak, arı
(temiz) sözleri, ar, ir kelimesi ile
ilgilidir. Slavca «erka», kelimesi
de aynı. Kolayca anlarız ki Arabca

(45) Bak. : H. R. Tankut, adı
geçen eser. 107. s. ve devamı.

sandığımız «nehir», in aslı da Türk-
çe olmak gerekdir. (en—eh—ir)

Göksu ve Göksun : İlki bir ır-
mak, ikicisi de Maraş'ın ilçesi. Bun-
larda su unsuru başına «gök», gel-
miştir ki o da kutlu bir şeydir.

Hamsi köyü : Trabzonun bu
çok güzel havalı köyünün adı Arab-
ca beş demek olan «humûs», ile il-
gili değildir. O da Apsu'dan türe-
miş olsa gerekdir. Elâm şehirlerin-
den birinin adı Hamazî idi. (Tarih
I. 90 s.) Böyle olunca Trabzonda
uğruna şairlerin koşmalar düzdük-
lükleri, eserler derledikleri, Menâ-
zırûl'avâlîm müellifinin «Bu hurde
mâhinin sayyadları süfün-ü sıgar
ile bunu sayd etdikde halka f'lâm
için bir nefir nefh ederler ki sadâsı

iki üç fersah mesafeye vasul olur.
Bu nefirin sadasını işidenlerin ölüsü
dirisine binüb, Hapsi balığı çıkmış
deyu ser ü pa bürehne giderler,,
diye övdüğü ve «Bir ecelden başka
cümle illete dermanı var,, dediği
yalnız insanları beslemekle kalma-
yıp tarlalara da afkun olan ünlü
balık hamsi de apsu'nun aynıdır !
Gerçek, yukarıya aldığımız Mehmed
Âşık'ın fıkrasında da görüldüğü
gibi, Trabzonda ve diğer Ka-
radeniz kıyılarında «hamsi,, ye
«hapsi,, de demekteler. («m,, ile
«p,, değişimi) Hapsi'nin başındaki
«h,, ye gelince : Bu, aslında «ağ,,
olmalıdır. (Ağ—ap—sı) «ağ,, unsuru
zamanla «h,, ye, daha doğrusu girt-
lak sesi olan «hi,, ya yerini vermiş-
dir. (Hamsinin eski imlâsı, ğ ve «hi,,
fonemleri değişebilmektedirler.
Habusu : Elâziğ köylerinden. Bu da
hamsi—hapsi'nin aynı olmak gerek.
Hapsumana : Orduda bir yer adı

olub aynı biçimdedir. Aşağıdakiler de öyle olsalar gerek. Bunları izahsız sıralayalım :

Abusla : Çoruh köylerinden. Apasi ve Apusma : Malatya köylerinden. Abuhemsin : Gümüşanada. Apa : Denizli, Konya, Sivas'da birer köy. Abezenos: Bir kitabede Zeus'un asıl adına ek olarak kullanılan lakabıdır. (İnönü an. I c. 2. Fa. 82. s.) Abi : İskit boylerinden birinin adı. Abu : Hindistanın Arvali sıra dağları üzerinde bol yağmur düşen güzel bir dağın adı.

Abuna : Habeşcede "babamız,, mânâsına bir kelime. Habeş ili Hristiyanlarının baş peskopeslerine bu ad verilir.

(İnönü an. I. c. 2. fa. 89. s.)

Apu uşağı : Niğde-Arapsun'da. Abiyon : Trabzonda. Abulyond: Bursada bir gölün adı. Yunanistanda "Apolonya,, diye bir yer var. Aynı ad Etrüskler ülkesinde Papulonya biçiminde görünüyor. (Ab-ul-oy-on=t). Yunan mitolojisinin güneş ve ışık tanrısı Apolyon'u hatırlamaya imkân yok. Aynı şekilde Tanrılar Tanrısı Zeus'un adı da Zu-us adından alınma gibi görünmektedir. Zövs biçiminde okunan Yunan ilâhı Zu-op, yani Ab-zu'nun. Sumerin bu en büyük ilâh adının tersine çevrilmiş...

Nitekim Lâtinlerin deniz tanrısı Neptun'un (N ep-tu-n) olduğu da belli. Marr'a göre Nep su demektir. (m, p değişimi ile bizim nem kelimesini hatırlıyoruz.)

Bapsu : Sivas köylerinden (Bu-ap-su). Bapsa : Çankırıda; bu da

öyle. Hapa : Sivas, Diyarbakır (Ağ-h-ap-a). Hapak : Malatya'da; aynı. Hapan : Giresunda. Giresunda bir de Aksu adı var ki aynı yapıda ve mânâdadır. (Giresun'un kendi adı da yabancı değildir : Girsu, Sumer şehri Lâgaş'ın bir mahallesi idi. — Yakın Şark 464. s. — Dalmaçya kıyılarında birkaç adanın adı olan Absyrtides kümesinden biri de Girsu adındadır. Kırimda bir eyalet adı da Giresun adını taşıyor. — Kaamus-ul-âlâm 1, 3. C. —) (Anadoluda da Balıkesir ve Burdur illerinde Giresun adlı birer köy vardır.)

Karadenizin en eski şehirlerinden Samsun'un eski adı Amison (Am-p-is-on) Selçuklar, başına bir "s,, eklemişler. Dicle kıyılarında da bir Amida şehrine raslayozuz. Ve Sinob'un (Su-n-ob) olduğuna kuşku getirmeyelim. Sinob adı daha önce Sinova biçiminde görünüyordu ki v-b aynidir. (Etiler Ankara'ya "Ankava,, derlermiş. — Tarih kongresi 1. c. 476 s. —

Hapanos : Malatyada. Hapşizin: Trabzonda. Hapu Giresunda. Hapuf : Mağnisada. Hapuşka : Gümüşana'da. (Apuşka lûgatının adı?) Lapa : Giresunda. Bu adın da (ul-ap-a) olduğuna hükmetmek yanlış olmasa gerek !

—Devam edecek.—

Köy Sayfaları

Toz Gübreleri Nasıl Kullanmalı

Yazan : Kâzım BULUTAY

Topraklarımızdan fazla mahsul alabilmek için gübre kullanmağa mecburuz. Çünkü : Memleketimizde (İlimizde) arazi darlığı vardır. Köylerimizde çoğumuzun elimizde bulunan arazi, beş on dönümdür. Varlığımızı bu küçük saha içinde arayıp sağlamak zorundayız. Topraklarımızı her sene, hatta senede birkaç defa ekip biçmemizin sebebi budur. Ancak şu da bellidir ki, durup dinlenmek bilmeyen, boyuna çalıştırılan her toprak, ne kadar kuvvetli olursa olsun yorulmağa, zayıf düşmeğe mahkûmdur.

Memleketimizde bu hakikat iyiyle anlaşıldığı içindir ki, gübre kullanmak âdeti almış yürümüştür. Böylelikle, birimizin ve hepimizin, dolayısıyla yurdumuzun faydası için hayırlı ve kestirme yol bulunmuş ve tutulmuş demektir. Bize düşen, o yoldan gitmek, maksada ulaşmaktır.

Maksat meydandadır : Mümkün olduğu kadar fazla mahsul elde etmek.

Başka türlü yapamayız. Günden güne daralan bu topraklara bağlı kalmak, çocuklarımızın rızkını buradan aramak ve çıkarmaktan gayri çaremiz yoktur. Bugünkü şartlar içinde aksini düşünmeyiz. Dar dahi olsa, elimizdeki araziye sarılmak zorundayız. Ne

yapıp yapıp bu topraktan kabil olduğu kadar fazla istifade edebiliriz. Yine bugünkü şartlar içinde fazla istifade, fazla mahsul elde etmekle mümkündür. Bunun için de, toprağı zorlamak, zorlanan toprağı kuvvetlendirmek icabeder. Bugünkü önümüzde olan budur.

Toprağın kuvvetlenmesi gübrelenmesine bağlıdır. Ancak bunun da faydalı olabilmesi için bilinmesi gereken bazı esasları ve usulleri vardır. Bilmeden yapılan her iş gibi, bu da usulsuz yapılırsa zararlı olabilir. Bunun en iyi misali, bir kısım topraklarımızın son zamanda bozulmağa yüz tutmuş olmasıdır. Bunu bizzat ziraatla uğraşan çiftçilerimizden dinliyoruz.

Dert şu : Memleketimizde birkaç senedenberi beyaz toz gübreye fazla ehemmiyet verilmiş, topraklarımızı yalnız ve yalnız bu gübre verilmiş, başkasına bakılmamış... Fakat zamanla anlaşılmış ki, bununla sürekli olarak gübrelenen topraklar seneden seneye bozuluyor, eskisi kadar mahsul vermez oluyor. Bu hal böyle sürüp giderse, bir gün gelecek topraklarımız bugünkü kadar yararlı olmayacak, verimden kalabilecektir.

Muhakkak surette bilmek lâzımdır ki topraklarımızın, ekinlerimizin ihtiyacı yalnız bununla giderile-

mez, tek gübre tek kuvvet demektir. Halbuki topraklarımız başka kuvvetlere de muhtaçtır. Onlar da mevcut olacaktır ki toprak düzenini kaybetmesin, tertibini bozmasın.

Ekinlerimiz ve ağaçlarımız yetiştirmek için çeşitli maddeler almak ihtiyacındadır. Biz onlara kuvvet diyoruz.

Nebat bu kuvvetlerin bazılarını havadan ve sudan, bazılarını da topraktan alır.

Havadan ve sudan alınacaklar için diyecek yok! Çünkü nebat onları kolaylıkla bulur, alır, yeter ki toprak işlenmiş olsun. Sözümüz topraktan alınacaklar içindir ki, bunlar da en mühimleridir.

Nebatın yetişebilmesi için birinci derecede lüzumlu olan bu kuvvetler toprakta ya kısmen veya tamamen vardır; veya yoktur. Varsa da nebata hemen faydalı olabilecek haldedir; veya değildir. Bütün bu ihtimallere göre vaziyet çok değişik ve karışıktır. Nebatın yetişmesi öyle sanıldığı gibi sade ve kolay bir iş değildir. Ona yalnız (beyaz toz) vermekle işin olup biteceğini sanmak hatalı bir hareket olur. Nebatın muhtaç olduğu diğer kuvvetleri de düşünmek, onları da tedarik edip gübre diye toprağa vermek lüzumdur.

Toprak kuvvetten yana, bitmez, tükenmez bir hazine değildir, Yüzyıllardır sürülüp işlenirse, durup dinlenmeden senede birkaç mahsul vermeğe zorlanırsa onda kuvvet namına ne kalır ki?... Ekinlerimizin topraktan kökleri ile çekip aldığı maddeleri toprağa iade etmek mecburiyeti vardır. Hiç olmazsa bunlardan en mühimlerini olsun, gübre olarak tarlaya atmalıyız.

Bu maksatlardır ki Hükümetimiz Ziraat Müdürlüğü eliyle iki türlü gübre dağıtmaktadır. Bunların her ikisi de topraklarımız için en lüzumlu gübrelerdir. Lâzımgelir ki, her ikisi de kullanılsın. Hem fazla mahsul almak, hem de bugüne kadar tek gübre kullanmakla hâsıl olan zararları önlemek için buna çok lüzum vardır.

Dağıtılan gübrelerin biri şimdiye kadar çiftçilerimizin kullanılmakta olduğu beyaz tozdur, adı: (Amonyum - sulfat) dır. Diğer, kül renklidir, adı: (Süper - fosfat) tır. Topraklarımız birine ne kadarsa ötekine de o kadar muhtaçtır. Birini kullanıp diğerini ihmal etmemeliyiz.

Beyaz tozun faydasını sayıp dökmeğe hacet yok, herkesin de bildiği gibi nebatın büyümesine yarar. Fakat nebatın büyümesiyle iş bitmiş olmuyor. Maksat hasılat elde etmektir. Bunu da birlikte sağlayacak olan kül renkli tozdur. Çünkü bu toz mahsul verir, mahsulü kemale erdirir, ekinlerin tane bağlamasına ve meyvaların olumuna yarar. Üstelik toprakları iyileştirir, düzenler.

Kül renkli tozun toprağa verdiği esas maddeye kısaca (Fosfor) derler. Gerçi bu madde topraklarımızda eksik değildir. Bu yoldaki iddialar doğrudur. Bunu biz de kabul ediyoruz. Fakat şu var ki, toprakta bulunan bu madde suda eriyecek halde değildir. Suda erime-dikçe de ekinlerimiz için faydalı olamaz.

Hangi kuvvet olursa olsun, nebat tarafından kökleriyle çekip alınabilmek için suda eriyebilmek şarttır. Çünkü, kökler kuvvet dediğimiz

maddeleri aynen almaz, alamaz. Köklerin alabileceği, etrafındaki sularlardır. Lâzım gelir ki, lüzumlu maddeler bu suda erimiş olsun. Nebat bu suyu çekip almakla içinde erimiş bulunan kuvveti de beraber almış olur. İşin sır noktası budur. Buna göre düşünmek geraktır.

Topraklarımızda esasen mevcut olan bu madde suda eriyecek bir halde olmadığından dışardan tedarik edilmek, suda eriyen cinsi bulunup toprağa verilmek lüzumu âşikârdır. İşte dağıtılan gübrelerden kül renkli olanı fosforlu gübreler içinde suda en çok eriyen cinsidir.

Fosforlu gübreler esasen suda çok az erirler. Fakat bu kül renkli toz oldukça fazla erir. Toprağa atıldıktan sonra üç payda bir payı erir. Ekinler bundan istifade eder. Geriye kalan iki payı da toprakta kalır. O da zamanla eriyerek ekinlerimizin diğer ihtiyaçlarına yarar ve faydalar sağlar. Yeter ki verildiği toprakta lüzumu kadar su bulunsun ve zamanında verilsin.

Toprakta su bulunmalıdır. Ancak suyun çok fazla veya çok az olması zararlıdır.

Hükümet tarafından dağıtılan bu iki çeşit gübre birbirine karıştırılarak kullanılabilir. Kül renkli gübreyi beyaz gübre ile karıştırarak yerde kan veya boynuz, deri, çığır unu gibi maddelerle karıştırıp vermek de faydalıdır.

Dönüm başına atılacak gübre miktarı ekinin ekine ve topraktan toprağa değişir. Her hangi bir ekin için gübreyi fazla kullanmakla fazla mahsul alınacağı zannedilmelidir. Mamafih, çiftçilerimizin haddizatında pahalı olan gübreleri son zamanlarda pek idareli kullan-

makta oldukları da âşikâr bir hakikattir.

Gübreler vaktinde tarlaya verilmeli, toprağa iyi karıştırılmalı ve mümkün olduğu kadar derine atılmalıdır. Gübrenin tarlaya verilmesi zamanı ekimden evveldir. Kül renkli gübre ne kadar erken verilirse o kadar iyidir. Erimek için vakit bulur. Fakat beyaz gübreyi pek erken vermek doğru değildir. Çünkü bu toz suda çabuk erir. Verildiği toprakta çabuk zayı olmak gibi büyük bir tehlike içindedir. Bu sebepten onu toprağa hemen ekinin evvel vermek gerektir. Hattâ patates ziraatında bu gübrenin yarısını ekimden evvel ve öteki yarısını gelişim sırasında vermek faydalı olur.

Şunu son söz olarak söylemeliyiz ki, en iyi ve tam gübre hayvan gübresidir. Bu gübre esastır. İstisnasız her toprağın buna ihtiyacı vardır. Hangi toprak olursa olsun üç dört senede bir bu gübre ile bolca gübrelenmelidir. Toz gübreler ancak bunun noksanını tamamlamak içindir, Yoksa başlıbaşına tam gübre değildir. Bu hakikat asla hatırdan çıkarılmamalıdır.

Kâzım Bulutay

Rûya

Yazan : Somerset Maugham

Çeviren : Cemal Enisoğlu

1917 Ağustosunda aldığım bir ödev beni Nevyork'tan Petrograd'a gitmeğe mecbur ediyordu. Hiçbir tehlikeye maruz kalmamam için bu seyahati Vladivostok yolu ile yapmam hususunda da emir almıştım. Oraya sabahleyin ayak bastım ve o gün boş saatlerimi mümkün olduğu kadar iyi geçirmeğe çalıştım. Hatırımda kaldığına göre Sibiry treni akşam saat dokuza doğru kalkacaktı. Yemeği istasyon lokantasında yalnız yedim. Lokanta çok kalabalıktı; oturduğum küçük masada benden başka, görünüşü beni bir hayli eğlendiren, biri daha vardı. Bu adam uzun boylu, fakat hayret edilecek kadar şişman bir Rus'tu. Göbeğinin iriliği onu masadan epeyce geride oturtuyordu. İri yarı bir adam oluşuna rağmen küçük olan elleri cildini kaplayan boğum boğum yağlar arasına gömülmüştü. Uzun siyah, ve seyrek saçları başının cavlaklığını gizlemek için tepesine doğru itina ile taranmıştı. Teri temiz tıraşı ve katmerli çenesiyle, iri, soluk çehresi insana yakışsız bir çıplaklık hissini veriyordu. Küçük bir burnu vardı; o et yığını

üzerinde burnu acaip, küçük bir düğmeye benziyordu. Parlak siyah gözleri de küçüktü. Fakat iri, kırmızı ve şehvani bir ağzı vardı. Oldukça temiz siyah bir elbise giyiyordu. Elbisesi eski değildi ama, kırış kırış olmuştu; ilk defa sırtına geçirdiği gündenbergi sanki ütü veya fırça yüzü görmemişti.

Lokantanın servisi fena idi, ve garsonun dikkatini çekmek hemen hemen imkânsızdı. Biz derhal birbirimizle konuşmağa başladık. Karşımdaki bu Rus İngilizceyi selis ve fasih konuşuyordu. Şivesi kulağa hoş gelmiyordu ama, insanı da sıkırmıyordu. Kendim ve işlerim hakkın da bana birçok sorular sordu; o andaki ödevim ihtiyatlı olmamı zaruri kıldığından, zahiren doğru fakat hakikatte uydurma cevaplar verdim. Ona bir gazeteci olduğumu söyledim. Bana roman yazıp yazmadığımı sordu; boş vakitlerimde roman yazdığımı itiraf edince, son Rus romancılarından bahsetmeğe başladı. Olgun bir kimse gibi konuşuyordu. Kültürlü bir insan olduğu belli idi.

Tam o sırada, bir yolunu bulup

garsona bize lâhana çorbası getirmesini söyledik. Karşımdaki adam cebinden küçük bir şişe votka çıkarı ve beni de içmeğe davet etti. Bilmem, onu böyle konuşkan yapan şey votka mı, yoksa çenesi düşük bir milletten oluşu muydu? Daha ben birşey sormadan o hemen kendisi hakkında bana birşeyler anlatmağa başladı. Asil bir aileden, radikal bir hukukçu olduğu anlaşılıyordu. Memleketin başındakilerle başı deritte olması, onlarla iyi geçinememesi, ömrünün çoğunu harıçte geçirmesini zaruri kılmıştı; fakat şimdi yurduna dönüyordu. İşleri onu Vladivostokda birkaç gün yolundan alâkôymuştu, ama bir haftaya kadar Moskovaya hareket edebileceğini umuyordu; şayet ben de Moskovaya gidersem, orada benimle görüşmekle memnun kalacaktı.

Bana :

— Evli misiniz diye sordu.

Bunu sanki ne diye sorduğunu anlamadım, ama ona evli olduğumu söyledim.

— Ben dulum, dedi. Karım İsveçli, Cenevalı idi Gayet çok okumuş bir kadındı. Mükemmel İngilizce, Almanca ve İtalyanca konuşurdu. Tabii Fransızca onun ana dili idi. Ruscası bir yabancı için ortanın çok üstünde idi. Konuşurken yabancı olduğu hemen hiç belli olmazdı.

Yanımdan tabaklarla dolu bir tepsi ile geçmekte olan garsonu çağırıp ona galiba —çünkü o zaman hemen hiç Rusca bilmiyordum— ikinci yemeği daha ne kadar bekliyeceğimizi sordu. Şeri fakat emni

yet uyandırıcı bir sesle, garson çabucak uzaklaştı; dostum içini çekti.

— İnkılâptanberi lokantalarda şu bekleme dayanılmaz bir hal aldı dedi.

Tam yirminci sigarasını yaktı. Saatima baktım; tren vaktine kadar acaba şöyle bir karnımı doyurabilecek miyim diye düşündüm. O devam ediyordu :

— Karım pek mükemmel bir kadındı. Petrogradta asilzade kızlarının devamettikleri en iyi okullardan birinde yabancı dil öğretirdi. Birçok senelerimiz tam bir saat içinde geçti. Mamafih, onun kıskanç bir tabiatı vardı, ve malesef beni çıldırasiya seviyordu.

Bu söz karşısında ciddiyetimi bozmamam zordu. O gördüğüm insanların en çirkini idi. Kırmızı yüz lü şen şişkolarda bazan bir güzellik vardır ama, bu soğuk şişkoda tiksindirici bir hal vardı.

— Ona karşı sadık olduğumu iddia etmiyorum. Onunla evlendiğim vakit genç değildi; on senedir de evli idik. Ufak tefek, zayıf bir kadındı; ve çirkin bir yüzü vardı. Hele dili insanı dağlardı. Onda her şeyi kendine bend etmek hastalığı vardı. Başkalarının beni cezbetmesine dayanamazdı. Sade tanıdığım kadınları değil, arkadaşlarımı, kendimi hattâ kitaplarımı bile kıskanırdı. Bir gün, ceketlerim arasında en çok sevdiğim bir tanesini, ben evde yokken birine vermişti. Ben yeknasaklığı seven bir adamım. Onun beni usandırdığını inkâr etmiyorum ama, ben onun haşın tabiatını bir

takdiri ilâhi diye sayıyor ve nasıl fena havadan yahut nezleden şikâyet etmiyorsam, ondan da şikâyeti aklımdan geçirmiyordum. Onun ithamlarını mümkün olduğu kadar red ediyor ve buna imkân bulamayınca omuzumu silkip sigaramı tütürüyordum. Bana boyuna surat etmesine pek aldırımıyordum. Ben kendi keyfime bakıyordum. Tabii, bazan acaba bu bana karşı duyduğu sonsuz sevgiden mi, yoksa derin bir nefretten mi ileri geliyor diye kendi kendime soruyordum. Sevgi ile nefretin birleşmiş olduğu anlaşıyordu. Bir akşam pek garip bir hal başıma gelmeseydi, belki de sonuna kadar böyle gidecekti. O gece karımın avaz avaz çığlıklarıyla uyanımdım. Dehşet içinde ona ne olduğunu sordum. O bana korkunç bir rüya gördüğünü söyledi; rüyasında görmüş ki ben onu öldürüyorum. Büyük bir evin üst katında oturuyorduk. Merdiven boşluğu genişti. Rüyasında görmüş ki tam oturduğumuz kata varınca onu yakalayıp merdiven parmaklığından aşağı fırlatmağa kalkmışım. Oturduğumuz katla zemin katın taş döşemesi arasında tam altı kat vardı ve düştüğüm taktirde ölüm muhakkaktı.

Çok korkmuştu. Ben elimden geldiği kadar onu teskin ettim. Ama, ertesi sabah ve ondan sonra daha bir iki gün hep o rüyadan bahsetti; gülmeme rağmen bunun ona bir hayli tesir ettiğini anlıyordum. Öyle bir an geldi ki ben de onu unutamaz oldum, çünkü bu rüya bana hiç şüphe etmediğim bir şeyi gösteriyordu. O benim kendisinden nefret ettiğimi zannediyor, onu başımdan defedersem sevine

ceğimi düşünüyordu; tabii kendisinin artık çekilmez olduğunu biliyordu. Benim onu öldürebileceğim fikrini nasıl da kafasına yerleştirmiş bulunuyordu. İnsanların düşünceleri hesaplanamaz ve kafalarınıza, itiraf etmeğe yüzümüz tutmadığı, fikirler yerleşir. Bazan onun bir sevgili ile kaçmasını, bazan da acısız, anî bir ölümün beni ondan kurtarmasını temenni etmiştim; ama, kendimi bu çekilmez baş belâsından seve seve kurtarabileceğim fikri içime hiç doğmuş değildi.

Bu rüya her ikimiz üzerinde de fevkalâde bir tesir yaptı. Karımı korkutuyordu; o dilini biraz daha tutuyor ve biraz daha müsamaha kâr davranıyordu. Fakat ben dairemize giden o merdivenleri çıkarırken, trabzanlardan aşağı bakıp da, onun rüyasında gördüğü şeyi yapmanın ne kadar kolay olduğunu düşünmemem imkânsızdı. Trabzanlar tehlikeli şekilde alçaktılar. Ufak bir hareketle bu iş oluverirdi. Bu fikri bir türlü unutamıyordum. Birkaç ay sonra bir gece karım beni uyandırdı. Ben bitkin bir halde idim. O, yüzü bembeyaz olmuş, titriyordu. Bir ağlamadır tutturdu ve bana ondan nefret edip etmediğimi sordu. Ben bütün azizlerin başı için yemin ederek onu sevdiğimi söyledim. Nihayet tekrar uykuya daldı. Bu benim tahammülümü aşıyordu. Uykum kaçtı. Onu merdiven boşluğundan yuvarlanır görüyor, çığlıklarını ve taş döşeme üzerine çarpınca çıkardığı sesi duyuyordum. Korkudan titriyordum.

Muhatabım biran sustu, alnında ter taneleri toplanmıştı. Öyle mü-

kemmel ve açık bir şekilde anlatıyordu ki, ben kendisini alâka ile dinliyordum. Bir an bekledikten sonra :

— Peki karınız sonunda nasıl öldü ?

Diye sordum. Cebinden kirli bir mendil çıkarıp alnını sildi.

— Garip bir tesadüf eseri bir gece geç vakit merdivenlerin dibinde beyni parçalanmış bulundu.

— Kim buldu ?

— O felâketten az sonra eve gelen kiracılardan biri tarafından bulundu.

— Siz nerde idiniz ?

O anda bana nasıl şeytanî bakışlarla baktığını anlatamıyacağım. Küçük, siyah gözlerinin içi gülüyordu.

= Ben o geceyi dışarda bir arka kışın evinde geçiriyordum. Vaka dan bir saat sonra eve döndüm.

O anda garson bize ısmarladığımız et yemeğini getirdi; Rus büyük bir iştiha ile yemeğe koyuldu. Yemeği iri lokmalar halinde atıyordu.

Ben şaşırılmıştım. Acaba bana böyle yarı kapalı bir şekilde, karısını kendisi öldürdüğünü mü anlatmıştı ? Bu şişko bir katile benzemiyordu; o cesareti kendinde bulabileceğine inanamıyordum. Yoksa benimle şaka mı yapıyordu ?

Beş dakika sonra kalkıp trene

binmekliğim lâzım geldi. Onu orada bıraktım, onu bir daha da görmedim. Ama, benimle eğlenip eğlenmediğine bir türlü karar veremiyordum.

Halkevimize Ait iki Aylık Olaylar...

Memleketimizdeki İngiliz kültür heyetine mensup Mister (Cako) evimiz salonunda (İngiliz dili) konusu üzerinde bir konferans vermiş ve dinleyicilerin ilgisini çekmiştir.

§

Yine İngiliz kültür heyeti tarafından Halkevimiz salonunda Grafik resim sergisi açılmış ve halkın istifadesine arz edilmiştir.

Daha ilk günde 250 vatandaşın seyrine koştuğu sergi tam bir alâka uyandırmış ve bunu takibeden gün de seyirci adedi 1256'yı bulmuştur.

§

Kültür heyetinden Mister Cako'nun verdiği ikinci konferans (Penisilin tedavisi) konusundadır.

İngiliz profesörlerinden birinin hazırladığı bu konferans mister Cako tarafından İngilizce olarak verilmiş ve İngilizce öğretmeni Cemal Enisoğlu tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

Bu konferans ciddi bir alâka uyandırmış ve aydın bir çoğunluk

tarafından hassasiyetle takibedilmiştir.

§

Dil Bayramı münasebetiyle evimiz salonunda tertibedilen toplantı yüzlerce vatandaşın iştirâkiyle ve coşkun bir tezahürle icra edilmiştir. Edebiyat kolu başkanı Y. Mazhar Âren tarafından bu konu üzerinde bir söylev verilmiş ve günün ehemmiyetiyle mütenasip şiirler okunmuştur.

§

Her zaman olduğu gibi evimiz kütüphanesi bütün vatandaşlara ve bilhassa öğrencilere açık bulundurulmuştur.

§

Evimiz dil kurslarına ilâveten bir de müzik kursu açılmış ve genç elemanların istifadesine arz edilmiştir.

Neşriyat Müdürü :
Abdullah Günel

Basıldığı Yer :
Yeniyel Basımevi — Trabzon

